

AUGUST STRINDBERG

Samum (1889) Enodejanka

PREVOD IN OPOMBE: NADA GROŠELJ

Osebe

BISKRA, arabsko dekle.¹

JUSUF, njen ljubimec.

GUIMARD, poročnik pri zuavih.²

Godi se v Alžiriji v našem času.

Prizorišče

Arabski marabut (grobnica),³ sredi njega stoji na tleh sarkofag. Tu in tam ležijo molilne preproge; v desnem kotu stoji kostnica.

V ozadju je vhod – zidne odprtine z zavesami; v zadnji steni so oken-ske line.

Tu in tam ležijo po tleh kupčki peska, med njimi pa izravana aloja, palmovi listi, bodalica v kopici.

¹ *BISKRA, arabsko dekle*: “Biskra” je tudi ime glavnega mesta istoimenske province v Alžiriji. Mesto leži v oazi na severnem robu Sahare.

² *pri zuavih*: “zuavi” je bil naziv za nekatere regimente v francoski lahki pehoti, ki so služili v francoski severni Afriki med letoma 1831 in 1962.

³ *marabut (grobnica)*: “marábut” (francoska oblika arabske besede *mura-bit*) se lahko nanaša na muslimanskega svetega moža (puščavnika, asketa ipd.), lahko pa – kot tu – na njegovo grobnico, ki je postala romarski kraj.

I. prizor

Vstopi BISKRA s kapuco burnusa čez obraz in s kitaro na hrbtu; vrže se na eno od preprog in moli z rokami, prekrižanimi čez prsi. Zunaj piha veter.

BISKRA

La ilâha ill' allâh!⁴

JUSUF

hlastno vstopi.

Samum⁵ prihaja! Kje je Frank?

BISKRA

Še hip, pa bo tukaj.

JUSUF

Zakaj ga nisi takoj zabodla?

BISKRA

Ne! Zato, ker se mora sam! Če bi ga jaz, bi belci pobili vse naše pleme, ker vejo, da sem bila jaz vodnik Ali, čeprav ne vejo, da sem deklica Biskra!

⁴ *La ilâha ill' allâh*: arabsko besedilo s pomenom "ni drugega boga poleg Alaha". Zapisano je s francoskimi naglasnimi znamenji.

⁵ *Samum*: samúm (arabsko "strupeni veter") je močan, suh in prašen lokalni veter v Sahari, Palestini, Izraelu, Jordaniji, Siriji in v puščavah Arabskega polotoka. Ponavadi traja le kakih petnajst ali dvajset minut, toda zaradi svoje žgoče vročine (njegova temperatura lahko preseže 54 °C), izsušujočega učinka in oblakov peska in prahu, ki jih nosi s sabo, je ljudem in živalim smrtno nevaren.

JUSUF

Sam se mora? Kako pa?

BISKRA

Ne veš, da samum belcem izsuši možgane kot datlje in da dobijo privide, zaradi katerih se jim življenje tako upre, da zbežijo v neznana prostranstva?

JUSUF

Slišal sem že take zgodbe. Res je med zadnjo bitko položilo roko nase šest Frankov, še preden so zasedli svoje položaje. Toda danes se ne zanašaj na samum, ker je v gorah zapadel sneg in zna biti vsega konec že v pol ure. – Biskra! Znaš še vedno sovražiti?

BISKRA

Če znam sovražiti? – Moje sovraštvo je brezmejno kot puščava, žgoče kakor sonce in močnejše od moje ljubezni! Sleherni trenutek radosti, ki so mi ga ukradli, ko so ubili Alija, se je nakapljal kot strup pod gadovim zobom, in česar ne zmore samum, zmorem jaz.

JUSUF

Dobro si povedala, Biskra, in to boš tudi izpeljala. Moje sovraštvo pa je ovenelo kot bodalica na jesen, odkar so mi oči uzrle tebe. Vzemi mojo moč in postani puščica na mojem loku.

BISKRA

Objemi me, Jusuf! Objemi me!

JUSUF

Ne tukaj v navzočnosti svetnika; ne zdaj – potem, pozneje! Ko si boš prislužila plačilo!

BISKRA

Ponosni šejk, ponosni mož!

JUSUF

Da - dekle, ki bo nosilo pod srcem mojega potomca, se mora izkazati vredno te časti!

BISKRA

Jaz - nobena druga - bom nosila Jusufovega potomca! Jaz, Biskra - prezirana, grda, vendar močna!

JUSUF

Torej prav! Zdaj grem spat dol k izviru! - Bi te moral učiti o tajnih umetnostih, ki si se jih naučila od velikega marabuta Sidi-šejka in jih že od malega vadiš po tržnicah?

BISKRA

Ne, ni treba! - Vse skrivnosti poznam, ki na smrt prestrašijo takega strahopetnega Franka; strahopetca, ki se priplazi do sovražnika in pošlje pred seboj svinčeno kroglo! Vse poznam - celo umetnost govorice iz trebuha. In česar ne zmore moja umetnost, bo opravilo sonce, kajti sonce je z Jusufom in Biskro.

JUSUF

Sonce je res prijatelj muslimanu, toda nanj se ne gre zanesti. Lahko se opečeš, dekcle!

Najprej pa spij malo vode, ker vidim, da se ti roke grbančijo in - - -

Dvigne eno od preprog, odpre loputo v tleh, se spusti dol po skodelo vode in jo poda Biskri.

BISKRA

dvigne skodelo k ustom.

– Se mi že rdeči pred očmi – pljuča se mi sušijo – slišim – slišim –
vidiš, se že vsipa pesek skozi streho – in strune na kitari pojejo –
samum je tu! Ampak Franka ni! –

JUSUF

Pridi sem dol, Biskra, in pusti Franka, naj umre – sam od sebe!

BISKRA

Najprej pekel, potem šele smrt! Misliš, da bom prelomila besedo?

Izlije vodo na kupček peska.

Napojila bom pesek, da se razbohota maščevanje, sebi pa bom izsu-
šila srce. Rasti, mržnja! Žgi, sonce! Dúši, veter!

JUSUF

Zdrava, mati ibn Jusufa,⁶ kajti ti boš rodila Jusufovega sina, maš-
čevalka! Ti!

Veter se okrepi: zavesa pred vrati vzplapola in sobo razsvetli rdeč soj, ki v nada-
ljevanju preide v rumeno.

BISKRA

Frank prihaja in – samum je tu! – Pojdi!

JUSUF

Čez pol ure me boš spet videla! Tam imaš peščeno uro. Pokaže na
kupček peska. Nebo odmerja čas celo peklu za nevernike!

⁶ *ibn Jusufa: ibn* pomeni v arabščini "sin".

II. prizor

BISKRA. V prostor se opoteče GUIMARD, bled in zmeden; govori polglasno.

GUIMARD

Samum je tu! – Kaj misliš, kam so krenili moji ljudje?

BISKRA

Tvoje ljudi sem odvedel zahodno na vzhod!

GUIMARD

Zahodno na – vzhod! – Da pomislim! – Prav je na vzhodu in – zahodu! – Posadi me na stol in mi daj vode!

BISKRA

odvede Guimarda do peščenega kupa in ga položi na tla tako, da mu glava sloni na pesku.

Ali udobno sediš?

GUIMARD

jo pogleda.

Malo postrani. Daj mi kaj pod glavo.

BISKRA

mu pod glavo nakopiči pesek.

Tu imaš blazino pod glavo!

GUIMARD

Glavo? Pa saj tam so noge. – Ali niso tam noge?

BISKRA

Kaj pa drugega!

GUIMARD

Saj se mi je zdelo! – Daj mi zdaj pručko pod – glavo!

BISKRA

izvleče alojo in jo podloži Guimardu pod kolena.

Tukaj imaš pručko!

GUIMARD

Pa še vodo! – Vodo!

BISKRA

vzame prazno skodelo, jo napolni s peskom in poda Guimardu.

Pij, dokler je mrzla!

GUIMARD

srkne iz skodele.

Res je mrzla – pa vseeno ne pogasi žeje! – Ne morem piti – voda mi je odvratna – odnesi jo!

BISKRA

To imaš od psa, ki te je ugriznil.

GUIMARD

Kakšnega psa? Nikoli me ni ugriznil noben pes.

BISKRA

Spomin se ti je scvrknil zaradi samuma – pazi se samumovih norčij!
Saj se spomniš podivjanega hrta, ki te je ugriznil na predzadnjem
lovu v Bab-el-Ouëdu?

GUIMARD

Lovu v Bab-el-Ouëdu! Točno! – Je bila to bobrovo rjava –

BISKRA

– Psica? Ja! No, vidiš! In ugriznila te je v meča! Ne čutiš, kako te
zbeda v rani –

GUIMARD

seže k mečam in se zbode z alojo.
Pač, čutim! – Vode! Vode!

BISKRA

mu poda skodelo s peskom.
Pij, pij!

GUIMARD

Ne, ne morem! Sveta Marija, Mati božja – steklino sem staknil.

BISKRA

Nič se ne boj; ozdravil te bom in ti izgnal demona z vsemogočnostjo
glasbe! Poslušaj!

GUIMARD

krikne.
Ali! Ali! Ne glasbe! Ne prenesem je! In kaj mi sploh koristi?

BISKRA

Glasba ukroti zahrbtnega kačjega duha; mar ne misliš, da bo kos tudi duhu podivjanega psa? Poslušaj!

Zapoje ob kitari.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.

Samum! Samum!

JUSUF

od spodaj.

Samum! Samum!

GUIMARD

Kaj vendar poješ? Ali!

BISKRA

Ali sem pel? Poglej, zdaj si bom dal v usta palmov list!

Med zobe si vtakne palmovo vejico.

Od zgoraj zazveni pesem.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.

JUSUF

od spodaj.

Samum! Samum!

GUIMARD

Kakšne hudičeve burke!

BISKRA

Zdaj bom zapel!

Biskra in Jusuf skupaj.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.

Samum!

GUIMARD

se dvigne.

Kdo si, hudič, ki poješ z dvema glasovoma? Si moški ali ženska? Ali oboje?

BISKRA

Ali sem, vodnik! Ne prepoznaš me, ker so tvoji čuti zmedeni; toda če se hočeš rešiti blodenj, ki ti begajo čute in misli, mi verjemi, verjemi, kar ti pravim, in stori, kot ti ukažem.

GUIMARD

Za to me ni treba prositi, ker vidim, da je res vse tako, kot praviš ti!

BISKRA

Zdaj vidiš, malikovalec!

GUIMARD

Malikovalec?

BISKRA

Ja! Izvleci malika, ki ga nosiš na prsih!

GUIMARD

izvleče medaljon.

BISKRA

Poteptaj ga z nogami in pokliči Boga, Edinega, Milostnega, Usmiljenega.

GUIMARD

obotavljivo.

Svetega Edvarda, mojega zavetnika.

BISKRA

Pa te more zaščititi? Te more?

GUIMARD

Ne, ne more! – Se zave. Pač, lahko!

BISKRA

Pa poglejmo!

Odpre vrata, zavesa vzplapola in trava se zgane.

GUIMARD

si zakrije usta z roko.

Zapri vrata!

BISKRA

Dol z malikom!

GUIMARD

Ne, ne morem.

BISKRA

Vidiš? Meni ne skrivi samum niti lasu, tebe nevernika pa ubija! Dol z malikom!

GUIMARD

vrže medaljon na tla.
Vode! Umiram!

BISKRA

Moli k Edinemu, Milostnemu, Usmiljenemu!

GUIMARD

Kaj pa naj molim?

BISKRA

Ponavljaj moje besede!

GUIMARD

Govori!

BISKRA

Bog je Eden, ni drugega Boga poleg Njega, Milostnega, Usmiljenega!

GUIMARD

“Bog je Eden, ni drugega Boga poleg Njega, Milostnega, Usmiljenega!”

BISKRA

Lezi na tla!

GUIMARD

nerad leže.

BISKRA

Kaj slišiš?

GUIMARD

Slišim, kako žubori studenec!

BISKRA

Vidiš? Bog je eden in ni drugega poleg Njega, Milostnega, Usmiljenega! – Kaj vidiš?

GUIMARD

Vidim, kako žubori studenec – slišim, kako sije svetilka – v oknu z zelenimi oknicami – v beli ulici –

BISKRA

Kdo sedi ob oknu?

GUIMARD

Moja žena – Elise!

BISKRA

Kdo stoji za zaveso in jo objema okoli vratu? –

GUIMARD

Moj sin – Georges!

BISKRA

Koliko pa je star tvoj sin?

GUIMARD

Štiri leta bo – za Miklavža!

BISKRA

Pa zna že stati za zaveso in objemati okoli vratu ženo drugega moža?

GUIMARD

To ne – ampak *res* je on!

BISKRA

Pri štirih letih, pa plave brčice!

GUIMARD

Plave brčice – tako praviš? – A, to je – Jules, moj prijatelj!

BISKRA

Ki stoji za zaveso in objema okoli vratu tvojo ženo!

GUIMARD

Ah, hudič!

BISKRA

Vidiš sina?

GUIMARD

Ne, zdaj ne več!

BISKRA

na kitari posnema klenkanje zvona.

Kaj vidiš zdaj?

GUIMARD

Vidim, da zvoni – in čutim okus po truplih – v ustih mi zaudarja kot žaltavo maslo – fej! –

BISKRA

Ne slišiš, da poje duhovnik bilje nad truplom otroka?

GUIMARD

Čakaj malo! – Tega ne slišim – (pobito) ampak ali bi to rad? – potem pa – zdaj slišim!

BISKRA

Vidiš venec na krsti, ki jo nesejo v svoji sredi?

GUIMARD

Ja –

BISKRA

Trakovi so vijolični – in na njih piše v srebrnem tisku: “Zbogom, moj ljubljeni Georges – Tvoj oče.”

GUIMARD

Res je, to piše! – Joka. – Moj Georges! Georges! Moj ljubi otrok! – Elise, žena moja, potolaži me! – pomagaj mi! Tupa okrog sebe. Kje si? Elise! Si šla stran od mene? Odgovori! Zakliči ime svojega ljubega!

Glas s strehe.

Jules! Jules!

GUIMARD

Jules! – Ampak meni je vendar ime – – – kako mi je že ime? – Charles mi je ime! – Ona pa je zaklicala “Jules”! – Elise – ljubljena žena – odgovori mi, ker je tvoj duh tukaj – čutim ga – in obljubila si mi, da nikoli ne boš ljubila nobenega drugega –

Glas se zasmije.

GUIMARD

Kdo se smeje?

BISKRA

Elise! Tvoja žena!

GUIMARD

Ubij me! – Nočem več živeti! Življenje se mi gabi kot kislo zelje v *sain-douxu* – veš, kaj je to *sain-doux*? Svinjska mast! Pljune predse. Nič več slin nimam – vode! Vode! Sicer te ugriznem!

Zunaj se razdivja neurje.

BISKRA

si pokrije usta z roko in zakašlja.

Zdaj boš umrl, Frank! Napiši oporoko, dokler je še čas! – Kje imaš beležnico?

GUIMARD

vzame beležnico in pero.

Kaj pa naj napišem?

BISKRA

Človek pomisli na svojo ženo, ko umira – in na svoje otroke!

GUIMARD

piše.

“Elise – preklinjam te! Samum – umiram –”

BISKRA

Še podpiši, sicer testament ne velja!

GUIMARD

Kaj – podpišem naj?

BISKRA

Piši: La ilâha ill’ allâh!

GUIMARD

piše.

Napisal sem! Smem zdaj umreti?

BISKRA

Zdaj smeš umreti – kot strahopeten vojak, ki je zapustil svoje! –
Menda te čaka lep pogreb s šakali, ki bodo peli bilje nad tvojim truplom!

Na kitari zabobna znak za napad.

Slišiš? Boben kliče – v napad – neverniki, ki imajo na svoji strani
sonce in samum, prodirajo na plan – iz zasede –

Udari po kitari.

po vsej bojni črti pokajo strelji – Franki ne zmorejo vnovič nabiti pušk – Arabci streljajo razpršeno – Franki bežijo! –

GUIMARD

se dvigne.

Franki ne bežijo!

BISKRA

izvleče piščal in zapiska “umik”.

Franki bežijo, kadar zakliče trobenta k umiku!

GUIMARD

Umikajo se – umik je – jaz pa tukaj –

Si odtrga epolete.

Mrtev sem!

Pade po tleh.

BISKRA

Ja, mrtev si! – Samo tega ne veš, da si že dolgo mrtev! –

Gre h kostnici in vzame iz nje lobanjo.

GUIMARD

Kaj sem bil mrtev že prej?

Si otipa obraz.

BISKRA

Dolgo! Dolgo! – Poglej se tukaj v ogledalu!

Pokaže lobanjo.

GUIMARD

Ah! To sem jaz!

BISKRA

Ali ne vidiš svojih izrazitih ličnic – ali ne vidiš, kako so ti jastrebi izključali oči – ne prepoznaš luknje, ki je ostala, ko si si dal izruvat desni kočnik – ne vidiš jamice, kjer je rasla mična kozja bradica, ki jo je rada ljubkovala tvoja Elise – ne vidiš, kje je bilo uho, na katero te je tvoj Georges vsako jutro poljubil ob kavi – ne vidiš, kje je zasekala v vrat sekača – ko je rabelj usmrtil dezserterja? – – –

GUIMARD,

ki je z grozo gledal in poslušal, se mrtev zgrudi.

BISKRA,

ki je doslej klečala, vstane, še prej pa mu potipa srčni utrip. Poje.
Samum! Samum!

Odpre vrata; zavesa vzplapola, Biskra si z roko pokrije usta in omahne vznak.
Jusuf!

III. prizor

PREJŠNJA. JUSUF se vzpne iz kleti.

JUSUF

preišče Guimarda, se ozira po Biskri.

Biskra!

Zagleda Biskro in jo dvigne v naročje.

Si še živa?

BISKRA

Je Frank mrtev?

JUSUF

Če ni, pa še bo! Samum! Samum!

BISKRA

Potem sem živa! Ampak daj mi vode!

JUSUF

jo odnese proti loputi.

Na jo! – Zdaj je Jusuf tvoj!

BISKRA

In Biskra bo postala mati tvojemu sinu! Jusuf, veliki Jusuf!

JUSUF

Močna Biskra! Močnejša kot samum!

Zastor.